

Uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa na področju razvoja podeželja, podpore lastnikom gozdov in ozaveščanje javnosti

Realization of National Forest Programme in the Fields of Rural Area Development, Support to Forest Owners and Awareness-Raising of the Public

Andrej BREZNIKAR¹, Damjan ORAŽEM²

Izvleček:

Breznikar, A., Oražem, D.: Uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa na področju razvoja podeželja, podpore lastnikom gozdov in ozaveščanje javnosti. *Gozdarski vestnik*, 72/2014, št. 2. V slovenščini in izvlečkom v angleščini, cit. lit. 3. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

V prispevku je predstavljeno uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa na področjih, ki so povezana z razvojem podeželja, lastniki gozdov in ozaveščanjem javnosti o pomenu in vlogi gozdov in gozdarstva. Podane so: ocena realizacije posameznih ciljev na teh področjih, vloga Zavoda za gozdove Slovenije pri uresničevanju posameznih ciljev in ocena posameznih kazalnikov, s katerimi merimo realizacijo posameznih ciljev.

Ključne besede: Nacionalni gozdni program, razvoj podeželja, lastniki gozdov, splošna javnost, Zavod za gozdove Slovenije

Abstract:

Breznikar, A., Oražem, D.: Realization of National Forest Programme in the Fields of Rural Area Development, Support to Forest Owners and Awareness-Raising of the Public. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 72/2014, vol. 2. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 3. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The article presents realization of the National Forest Programme in the fields linked to rural area development, forest owners and awareness-raising of the public concerning importance and role of forests in forestry. Listed are: evaluation of realization of individual goals in these fields, role of Slovenia Forest Service in realization of individual goals and evaluation of individual indicators we use for measuring realization of individual goals.

Key words: National Forest Programme, rural area development, forest owners, general public, Slovenia Forest Service

1 UVOD

Nacionalni gozdni program (NGP) je glede razvoja podeželja, lastnikov gozdov in splošne javnosti določil vrsto ciljev in usmeritev, ki so neločljivo povezani z ekološkimi, socialnimi in gospodarskimi vidiki gospodarjenja z gozdovi. Zavod za gozdove Slovenije (ZGS) ima pri uresničevanju teh ciljev ključno vlogo kot osrednja inštitucija na področju javne gozdarske službe. Analizo realizacije v NGP postavljenih nalog na področju razvoja podeželja, podpore lastnikom gozdov in ozaveščanja javnosti smo sestavili na podlagi analize vloge in delovnih ciljev ZGS na tem področju, preverili smo aktualnost posameznih ciljev in ustreznost kazalnikov, na podlagi katerih preverjamo uresničevanje usmeritev NGP.

2 RAZVOJ PODEŽELJA IN PODPORA LASTNIKOM GOZDOV

Cilji NGP na področju razvoja podeželja in podpore lastnikom gozdov so naslednji:

- ohranjanje kmetij v hribovitem in gorskem svetu (tudi s koncesijami v državnih gozdovih),
- izboljšanje organiziranosti lastnikov gozdov,
- intenziviranje izobraževanja lastnikov gozdov in svetovanja,
- povečanje povprečne gozdne posesti,
- uvajanje spodbud za gozdove, v katerih nelesne funkcije določajo način gospodarjenja,

¹ Mag. A. B., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, SL – 1000 Slovenija

² D. O., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, SL – 1000 Slovenija

- povečanje obsega in posledično zaslužka iz tistih dejavnosti na podeželju, ki uporabljajo gozd in les,
- izboljšanje vedenja oziroma ozaveščenosti lastnikov gozdov in javnosti o gozdu.

Pomembna cilja, ki podpirata prej omenjene, sta tudi zagotovitev enotne, kadrovske zadostne, dobro organizirane in strokovno usposobljene javne gozdarske službe ter davčna politika, ki spodbuja aktivnejše, vendar sonaravno, okolju prijazno gospodarjenje z gozdom.

Vsi cilji na področju razvoja podeželja in podpore lastnikom gozdov so še vedno zelo aktualni. Z namenom ohranitve kmetij in podeželja v gorskem in hribovitem svetu so bile določene aktivnosti za podeljevanje koncesij za izkoriščanje gozdov v lasti RS kmetijskim gospodarstvom v gorskem in hribovitem svetu z omejenimi možnostmi gospodarjenja na podlagi razpisa. ZGS je nudil pomoč zainteresiranim lastnikom gozdov pri izpolnjevanju dokumentacije in pripravi enostavnega poslovnega načrta kmetije na področju gozdne proizvodnje. Rezultati razpisov niso prispevali k uresničevanju ciljev NGP, saj kmetije v gorskem in hribovitem svetu na razpisu niso bile uspešne. Za zagotovitev prednostne pravice gorskih kmetij za podelitev koncesij za izkoriščanje državnih gozdov je bila v letu 2012 spremenjena uredba, ki ureja to področje. Tako naj bi se izboljšala možnost kmetij za uspešno kandidiranje na razpisih Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije.

K ohranitvi podeželja in kmetij prispevata tudi povečanje obsega in pospeševanje tistih dejavnosti na podeželju, ki uporabljajo gozd in les ter tako vplivajo na zaposlitev in zaslužek ljudi. K uresničitvi tega cilja so bili usmerjeni predvsem razpisi za sredstva Programa razvoja podeželja 2007–2013 za nabavo mehanizacije, gradnjo gozdnih prometnic in vlaganja v primarno predelavo lesa. Skupna dodeljena sredstva so preseгла 20 MIO €. Podrobnejša analiza indikatorjev v NGP – število kmetij z ustreznimi dopolnilnimi dejavnostmi, število novih delovnih mest in število novih podjetij – ni bila narejena. Vloga ZGS pri izvedbi razpisov PRP je bila: informiranje upravičencev do sredstev, pomoč lastnikom gozdov pri pripravi dokumentacije, vnosu podatkov, poročanju in prevzemu del. V letu 2012 je ZGS v tej povezavi

opravil skupaj 1.465 aktivnosti, ki jih je treba nadaljevati tudi v prihodnje in jih vključiti med predlagane ukrepe Programa razvoja podeželja v obdobju 2014–2020.

Na področju organiziranosti lastnikov gozdov še vedno ni njihovega večjega povezovanja. Zveza društev lastnikov gozdov (ustanovljena l. 2006) ima (2012) 22 društev s 3.000 člani, kar je malo v primerjavi s 460.000 lastniki gozdov v Sloveniji. Povezovanje lastnikov gozdov je ena od ključnih usmeritev NGP, ki lahko izboljša učinkovitost gospodarjenja z zasebnimi gozdovi. Ovire na tem področju je treba iskati predvsem v pomanjkanju zanimanja pri lastnikih gozdov in odsotnosti ustreznih vzpodbud s strani države.

Na uspešnost gospodarjenja z zasebnimi gozdovi pomembno vplivata tudi obseg usposabljanja in izobraževanja lastnikov gozdov. Zaradi številnih nesreč pri delu v gozdovih si je ZGS prizadeval povečati število izobraževalnih aktivnosti za lastnike gozdov, vendar so le-te odvisne od finančnih sredstev. V zadnjih letih se je trend števila aktivnosti v ZGS povečeval predvsem zato, ker je ZGS v letih 2012 in 2013 pomanjkanje finančnih sredstev za izobraževanje lastnikov gozdov delno nadomestil s sredstvi, pridobljenimi v okviru svoje uspešne kandidature na razpisu PRP 2007–2013 (t. i. ukrep 111) za usposabljanje lastnikov gozdov s področja varnega dela v gozdu in ekonomike gospodarjenja. V letu 2012 je bilo v ZGS izvedenih skupno 265 aktivnosti (tečaji, usposabljanja, delavnice, ekskurzije ipd.), ki se jih je udeležilo 6.654 udeležencev. Individualna svetovanja lastnikom gozdov potekajo ob izdaji odločb (v letu 2012 je bilo izdanih 72.503 odločb), poleg tega je bilo v medijih objavljenih 157 člankov, potekale pa so tudi izobraževalne aktivnosti v okviru dveh študijskih krožkov. Zaradi zaključka financiranja izobraževanja lastnikov gozdov s strani PRP 2007–2013 in krčenja sredstev za izobraževanje v okviru javne gozdarske službe lahko pričakujemo negativne trende na tem področju v prihodnosti.

Zaradi zmanjševanja obsega gozdarskih subvencij se zmanjšujejo tudi spodbude za gozdove, v katerih nelesne funkcije določajo način gospodarjenja. Povečevanje obsega teh spodbud je eden od ciljev NGP, ki prispeva h krepitvi splošno koristnih funkcij gozdov. Spodbude za

krepitev nelesnih funkcij gozdov so vključene v sistem subvencij za gojitveno-varstvena dela v gozdovih. Trenutni obseg spodbud za krepitev splošnokoristnih funkcij se zmanjšuje, na drugi strani pa se povečuje pomen teh vlog gozda. Za izboljšanje stanja na tem področju bi bilo treba okrepiti spodbude na celotni površini gozdov v območju NATURA 2000 in zgostiti mrežo ekocelic v gozdnih sestojih. Tovrstno podporo je smiselno vključiti v Program razvoja podeželja 2014–2020. Koncept plačil za okoljske storitve gozdov, ki bi prispeval h krepitvi splošnokoristnih funkcij, še ni razvit, ZGS pa je začel s pripravo podlag v okviru evropskih projektov (SylvaMed).

Povprečna velikost zasebne gozdne posesti se, kljub zakonskim spremembam na tem področju, še vedno zmanjšuje, število gozdnih posestnikov pa povečuje, kar je v nasprotju z usmeritvami NGP. Prav tako država še nima izdelane celovite davčne politike, ki bi spodbujala izrabo gozdnih virov in aktivnejše, gozdu prijazno gospodarjenje z njim.

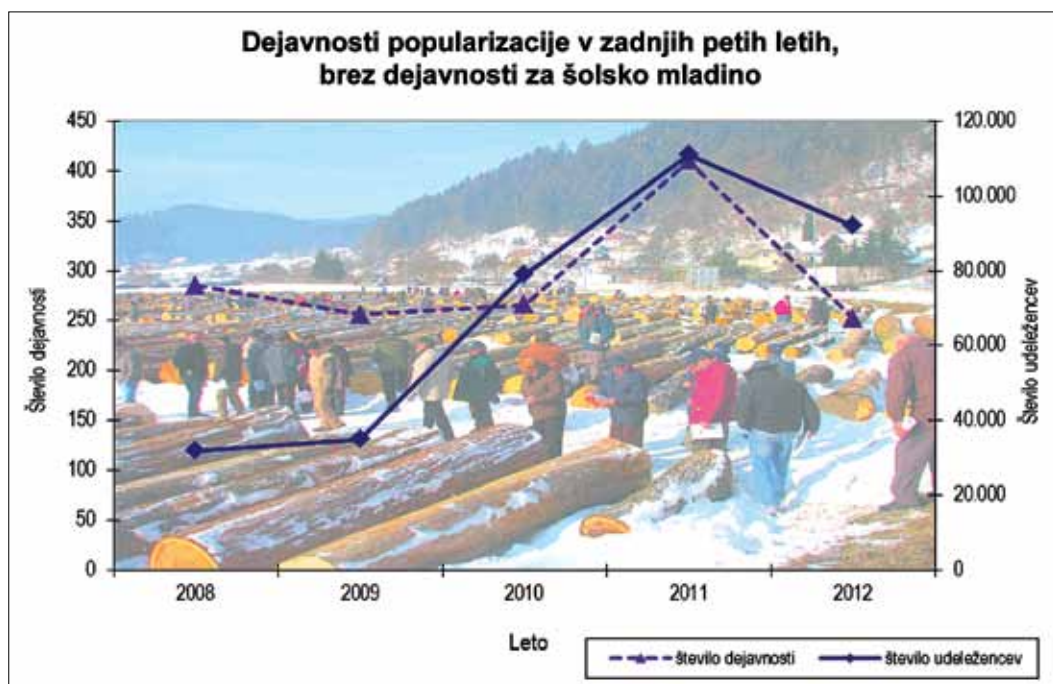
Ključni element podpore lastnikom gozdov je ustrezna javna gozdarska služba, ki pa se vsako leto bolj srečuje s trendi povečevanja obsega nalog ter zmanjševanja finančnih sredstev in kadrov. Tako

se zmanjšujeta tudi obseg in kakovost storitev za lastnike gozdov.

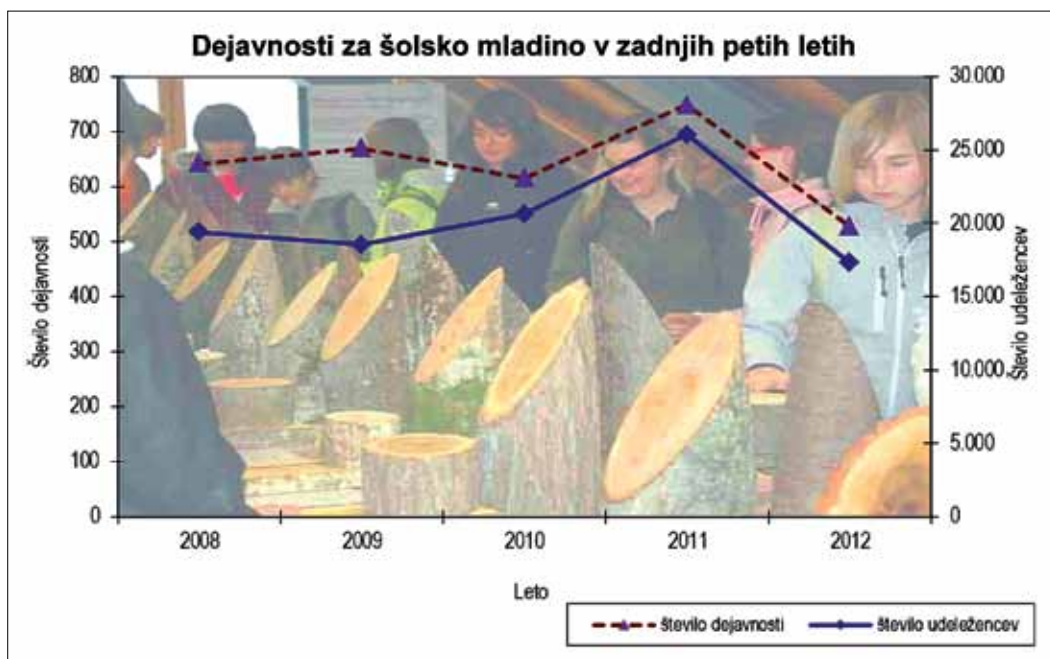
3 OZAVEŠČANJE LASTNIKOV GOZDOV IN JAVNOSTI

V okviru družbenega vidika gozdov je NGP določil več ciljev, ki se nanašajo na področje ozaveščanja lastnikov gozdov in javnosti o gozdu in gozdarstvu.

Povečevanje vedenja in ozaveščenosti lastnikov gozdov in javnosti o gozdu je eden od ciljev, ki se prepleta z že omenjenim konceptom izobraževanja lastnikov gozdov na eni strani in popularizacijo gozdov gozdarstva, lovstva, lesa in drugih dobrin na drugi. Na tem področju ima ključno vlogo ZGS. Število in obseg popularizacijskih aktivnosti sta odvisna od količine finančnih sredstev in števila kadrov. Trendi na tem področju pa so negativni zaradi iskanja prioritet pri nalogah na drugih področjih v razmerah splošnega zmanjševanja stroškov. Tako se je v letu 2012 trend števila popularizacijskih dejavnosti in udeležencev za splošno javnost (brez dejavnosti za šolsko mladino) obrnil navzdol, po svoji kulminaciji v letu 2011 – mednarodnem letu gozdov –, ko je bilo izvedenih 410 aktivnosti s 111.000 udeleženci.

Grafikon št. 1: Število dejavnosti za splošno javnost in število udeležencev teh dejavnosti v ZGS v obdobju 2008–2012

Grafikon št. 2: Število dejavnosti za šolsko mladino in število udeležencev teh dejavnosti v ZGS v obdobju 2008–2012

V NGP predlagan kazalnik za spremljanje uresničevanje tega cilja (število popularizacijskih dejavnosti) je treba še razširiti, in sicer na področje načinov za vrednotenje znanja pri ciljnih skupinah in analiz obveščenosti prek spremljave javnega mnenja. V prihodnje je treba uresničevanju tega cilja nameniti več pozornosti, ker brez znanja in ozaveščenosti javnosti o pomenu gozdov ni mogoče uveljaviti gozdov in gozdarstva kot ključne razvojne priložnosti Slovenije in temelja trajnostnega razvoja družbe nasploh.

Uspešnejši kot pri ozaveščanju splošne javnosti smo pri razvoju dejavnosti za predšolsko in šolsko mladino. NGP navaja usmeritev, da je treba poučno funkcijo gozda razširiti iz gozdnih učnih poti na gozdove blizu šol ter zasnovati bolj interdisciplinarne učne poti v gozdnem okolju. Dandanes se razvijajo nove aktivnosti gozdne pedagogike, vodenje po gozdnih učnih poteh pa nadomešča izkustveno učenje o gozdu, s čimer se uresničuje ta usmeritev NGP. Prek evropskih razvojnih projektov je bil v Slovenijo prenesen srednjeevropski model gozdne pedagogike (PAWS – MED), ki na podlagi izkustvenega učenja v gozdu zagotavlja prenos vedenja o gozdu in gozdarstvu na ciljne populacije. Pri tem ZGS išče partnerje

v šolskem sistemu in pri nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju okoljske vzgoje. V takšnem sistemu je že navedenemu indikatorju v NGP (število gozdnih učnih poti) treba dodati še kazalnike, ki ponazarjajo večjo ozaveščenosti otrok in mladine.

Število dejavnosti za šolsko mladino, ki jih je izvedel ZGS, je tako kot preostale popularizacijske dejavnosti doseglo svoj vrh leta 2011. V zadnjih dveh letih se zmanjšuje zaradi krčenja finančnih sredstev. Na drugi strani pa se v šolstvu več znanje za te aktivnosti ZGS, tudi zaradi uvajanja novih, učinkovitejših didaktičnih metod.

Prispevek gozdov h kakovosti življenja, zlasti k zdravju vseh prebivalcev, je cilj, ki se uresničuje prek več usmeritev. Prvi dve usmeritvi za doseganje tega cilja sta ohranitev prostega dostopa v gozdove in učinkovit nadzor v gozdnem prostoru. Prost dostop v gozdove je dobrina, ki je zakonsko zagotovljena, ogrozi pa jo lahko pomanjkanje odgovornosti na strani uporabnikov in neusklajenost njihovih interesov z lastniki gozdov. Narava, gozd in zeleni turizem so ključna konkurenčna prednost Slovenije na področju turizma, ki v Sloveniji prispeva 12 % BDP. Prost dostop kot dobrina in odgovornost hkrati je treba usmer-

jati, zato je bila v območnih načrtih 2011–2020 izvedena conacija gozdnega prostora glede na možnost rekreativne rabe. Conacija je temelj za prostorske načrte lokalnih skupnosti. Gozdni nadzor je v ZGS vzpostavljen na sistemski ravni, zaradi pomanjkanja finančnih sredstev pa se operativno na terenu ne izvaja. Promocija odgovornega dostopa javnosti v gozd je del vseh dejavnosti ozaveščanja, ki jih izvaja ZGS, še posebno pri predšolski in šolski mladini.

Prispevek gozda h kakovosti življenja in zdravja vseh prebivalcev se uresničuje tudi prek povečane deleža državnih in občinskih gozdov v bližini večjih mest zaradi lažjega usklajevanja rab gozda v razmerah poudarjenih socialnih funkcij gozdov, s spremljanjem poudarjenosti posameznih socialnih funkcij v gozdovih, analizami območij konfliktnih rab gozda ter z usmerjanjem rabe gozda. V zadnjih petih letih se delež državnih gozdov še vedno zmanjšuje (–26.000 ha), občinskih pa rahlo povečuje (+ 5.900 ha). Z zainteresiranimi lokalnimi skupnostmi je treba določiti območja mestnih in primestnih gozdov. V večini primerov to še ni uresničeno, uspešna opredelitev mestnih gozdov v Celju pa kaže, da je to mogoče. Pri tem je pomembna tudi natančna valorizacija funkcij gozdov na teh področjih in prilagojeno načrtovanje ukrepov. Metodologija določanja mestnih gozdov in valorizacije splošnokoristnih funkcij se je razvijala tudi v okviru razvojnih projektov EU, kot je projekt SylvaMed, ki je potekal pod okriljem programa Evropskega teritorialnega sodelovanja, projekt EmonFUR (Life+) in v Mreži urbanih gozdov, kjer sodeluje tudi ZGS. Nekatere sistemske aktivnosti na tem področju so bile izvedene, manjka pa celosten načrt usmerjanja razvoja urbanih gozdov. Zaradi večanja števila konfliktov pri rabi gozdnega prostora v urbanih okoljih in velike pozornosti javnosti je treba temu cilju in usmeritvam NGP nameniti več pozornosti.

NGP je poseben poudarek namenil tudi zagotavljanju zaščitne funkcije gozda na ogroženih območjih in analizi optimalnih stanj gozda za uspešno opravljanje higiensko-zdravstvene funkcije. Razvojno in raziskovalno delo na področju

zaščitnih gozdov je bilo načrtovano v okviru domačih in evropskih raziskovalnih projektov. V slovenske razmere so bile prenesene izkušnje iz alpskih držav, kot sta sistem NaiS (Švica) in GSM (Francija). Koncept gospodarjenja z zavarovanimi gozdovi je tako doživel več izboljšav, v Logarski dolini pa je bil zasnovan učni poligon za terenske gozdarje. Zaščitna in higiensko zdravstvena funkcija pridobivata na pomenu tudi zaradi negativnih vplivov podnebnih sprememb. Zagotavljanje ustreznega gospodarjenja za obe funkciji v veliki meri temelji na projektnih finančnih virih.

4 ZAKLJUČEK

Uresničevanje ciljev NGP, ki so povezani z razvojem podeželja, lastniki gozdov in splošno javnostjo, sicer poteka, vendar je zelo odvisno od razpoložljivih finančnih sredstev. V razmerah splošnega zmanjševanja stroškov se prioritete pri realizaciji nalog v gozdarstvu mnogokrat iščejo na drugih področjih dela. Tako se ogroža uveljavljanje gozdov in gozdarstva kot ključne razvojne priložnosti Slovenije in uresničevanje strategije razvoja gozdno-lesne verige. Razvito podeželje, usposobljeni lastniki gozdov, učinkovita organiziranost in povezanost lastnikov gozdov, ki omogoča naravi prijazno in ekonomsko uspešno gozdno proizvodnjo, učinkovit sistem spremljanja in krepitve vseh funkcij gozdov, ozaveščena javnost, ki se zaveda pomena gozdov in gozdarstva, ter mladina z jasno vizijo sonaravnega, trajnostnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi so podlage, brez katerih ni mogoče uresničiti večine ciljev NGP.

5 VIRI

- Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu, Ur. l. RS, št. 111/07
- Poročila o delu Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za obdobje 2007–2012
- Medved, M., Matijašič, D., Pisek, R. (2010) Private property conditions of Slovenian forests in 2010: Preliminary results. v: Small Scale Forestry in a Changing World. Opportunities and Challenges and the Role of Extension and Technology Transfer